

KUSTBON

Nr 4 Årgång 28

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1971

Foto Sarapuu 1930. Nord. museet.

Nargö, Norrbyn. I fonden till vänster Isak Luthers utstuga och boningshus samt Evald Rosens boningshus (i två våningar).

Björn Hagström

Estniskt i de estlandssvenska folkmålen

Herbert Lagman.

När studiet av de svenska folkmålen på allvar tog fart vid mitten av förra århundradet, var det framför allt de ur riksspråklig synvinkel perifera dialekterna som först tilldrog sig intresse. Dessa uppfattades som mera givande forskningsobjekt än de centrala svenska målen, framför allt därför att de företrädde större avvikelser från riksspråket. De hade något av det exotiska lockelse. Sålunda kom också de svenska folkmålen i Estland relativt tidigt att bli föremål för språkforskarnas intresse. Redan på 1850-talet gjorde bröderna Sæve uppteckningar och sammanställde en ordsamling på 5.000 ord, och så tidigt som 1881 disputerade Herman Vendell på en avhandling om ormsö- och nuckömålens ljud- och formlära. Så följde Freudenthals och Vendells Ordbok öfver estländsk-svenska dialekterna 1886. Därmed var en fast grund lagd för ett noggrannare och mera detaljerat utforskande av de estlandssvenska målen. 1905 kom så första delen av Gideon Danells stora monografi Nuckömålet, vilken så småningom följdes av en andra och en tredje del (1934) samt 1951 av Ordbok över Nuckömålet.

De studier som under de senaste decennierna har ägnats estlandssvenskan har naturligt nog genomgående varit mera specialinriktade. Bland dessa kan nämnas professor Per Wieselgrens ortnamnsstudier, docent Edvin Lagmans avhandling om nuckömålens nominala ordbildning samt densammes ortnamn och terrängord i Estlands svenskbygder, vidare Nils Tibergs översikt Estlandssvenska språkdrag, där främst ljudskicket i de estlandssvenska dialekterna diskuteras.

Nu föreligger en ny omfattande specialstudie, nämligen Herbert Lagmans avhandling *Svensk-estnisk språkkontakt*, med undertiteln *Studier över estniskans inflytande på de estlandssvenska dialekterna*. Detta verk, som med framgång försvarades för filosofie doktorsgrad vid Stockholms universitet i maj i år, är i flera avseenden märkligt.

Som framgår av avhandlingens titel har författaren tagit fasta på de egenheter i de estlandssvenska dialekterna som han anser bero på estniskt inflytande. Lagman utgår från nuckömålet som är hans modersmål, men han begränsar inte undersökningen till detta utan söker tvärtom beakta hela det estlandssvenska språkområdet. Det estniska inflytandet ligger på flera språkliga plan, och även i detta avseende strävar författaren efter fullständighet. Sålunda redogör han i skilda kapitel för hur detta inflytande spåras i ordförråd, ljudlära, ordbildning och meningsbyggnad.

Inledningsvis ger författaren en kort presentation av några viktiga verk, som behandlar språklig interferens. Med interferens menas det störande inflytande ett språk kan ha på ett annat vid tvåspråkighet eller annan nära kontakt mellan två eller flera språk. Den internationella forskningen är för närvarande mycket livlig på detta fält, och Lagmans arbete skall ses som ett bidrag till denna forskningsgren. Interferensföreteelser erbjuder alldeles särskilda teoretiska och praktiska problem. Sålunda måste flera språkssystem beaktas samtidigt. Vidare är interferensföreteelser intimt förknippade med utomspråkliga faktorer i den aktuella kultursituationen, vilka man måste ta hänsyn till. Den uppgift som Herbert Lagman har förelagt sig ter sig därför ytterst svår och omfattande.

Det material som Lagman grundar sin avhandling på är dels författarens egna uppteckningar, dels tryckt och handskriven litteratur, dels bandinspelningar. De ovannämnda verken av Vendell, Freudenthal, Danell, Tiberg och Edvin Lagman har samvetsgrant utnyttjats, och texter på estlandssvenska mål i bl. a. Kustbon och Svio-Estonica har excerperats.

Tyngdpunkten i Herbert Lagmans avhandling ligger på det 140 sidor långa kapitel som fått rubriken Det lexikaliska fältet. Eftersom detta parti i boken har betydande intresse även för läsare utanför språkforskarnas skrå, kan det vara motiverat med en något utförligare redogörelse för just detta avsnitt. Författaren skiljer på tre slags lexikalisk påverkan, nämligen 1) *Ordlån*, varmed avses överförande av en främmande uttrycksform, dvs. vad vi vanligen kallar lånord. Som exempel kan nämnas estniska "metsnik", "nägu" och "sahver", som återfinns i estlandssvenska mål som "mätsnikk" (kronojägare), "nägo" (ansikte) och "safor" eller "saffär" (skaffereri). 2) *Översättningslån* — i vid bemärkelse —, där ett främmande språks tankeinhåll återges med inhemskt språkstoff. Denna kategori kan belysas med exempel som nuckömål-

lets "gåar" i betydelsen 'gikt', efter det likabetydande estniska "jooksva" till "jooksma" (springa); ett annat exempel är vippalmålets ord för 'husbönderna': "bresfereldre", egentligen 'brödföräldrarna', efter det likabetydande estniska "leiva-vanemad". 3) *Hybridbildningar*, varmed avses en kombination av ord- och översättningslån. Exempel: estniska "jutu-mees" återfinns som "iutt-mann" ('en som berättar bra') i nuckömålet, dvs. "jutt" har lånats och "mees" har över-satts.

Av de ovannämnda tre grupperna är den första, lånord i traditionell mening, den helt dominerande. Förteckningen över estniska lånord upptar hela 535 uppslagsord. Som uppslagsform har Lagman valt det estniska ord som lånats, varefter de former som upptecknats i estlandssvenska dialekter redovisas. Ordens betydelse anges noggrant — både i estniskan och i estlandssvenskan —, likaså ordens växlande form och uttal i skilda estlandssvenska mål. Användningen exemplifieras i de flesta fall med citat ur dialektkällor. Genomgående diskuteras också ordets etymologi (ursprung). De svårigheter som mött författaren vid behandlingen av stoffet får man en uppfattning om i inledningen till redovisningen av ordlånen. Författaren påpekar, att "studiet" av de estniska lånorden i estlandssvenskan erbjuder ett komplicerat problem. Det är nämligen inte bara estniskan, som under långa tidrymder övat inflytande på de estlandssvenska dialekterna: även andra språk, främst (låg) tyskan och i viss mån även ryskan, har satt varaktiga spår i dessa dialekter. Estniskan å sin sida har rönt inflytande från flera andra språk, bl. a. tyskan, ryskan och svenskan. En stor del av de ord, vilka som lånord kommit in i estlandssvenskan från estniskan, är redan förut lånord i detta språk. Lånelementen har sålunda i stor utsträckning korsat varandra i olika riktningar, innan de hamnat i estlandssvenskan, vilket ytterligare komplicerar problemet. I flera fall kan det därför vara förenat med stora, ja, oöverstigliga svårigheter att avgöra, vilket språk som egentligen bör betraktas som långivare av ett visst ord.

Det råder ingen tvekan om att Herbert Lagman i görligaste mån har lyckats bemästra dessa svårigheter. I princip betraktar författaren alla ord som estniska lånord, som med stor sannolikhet kan visas — på grund av form eller ljudskick eller andra kriterier — ha överförts omedelbart från estniskan till de estlandssvenska målen. Om ett sådant ord sedan ytterst skulle vara av tyskt ursprung är av underordnad betydelse. Det är en fråga för språkforskaren, inte för språknyttjaren. Förteckningen över lånord är givande läsning. Den är noggrant genomarbetad, pålitlig i sak och rik på upplysningar och resonemang av både språkvetenskaplig och allmänskulturell natur. Stommen i ordsamlingen utgörs av utdrag ur Danells och Saxéns ordböcker och Tibergs handskrivna kortordbok i Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Detta material har dock inte övertagits mekaniskt, utan Lagman har kritiskt granskat sina föregångare och på många punkter gjort korrigeringar, som i allt verkar övertygande. Dessutom har författaren i opublicerade texter och i eget språkmateriale plockat fram en mängd ord, som tidigare forskning förbisett. Herbert Lagmans avhand-

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*

I redaktionen: *Alf Heldring, Alex. Samberg, Alex. Treiberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1971 med fyra nummer

Prenumerationspris 1971 24 kronor

Annonspris: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1971. Bröderna Lagerström AB

Innehåll

Estniskt i de estlandssvenska folkmålen <i>av Björn Hagström</i>	2
Betlehemsundret <i>av Lars Lindström</i>	5
Galfälkes brukar å troar <i>av Mats Ekman</i>	6
"Nöt att knäcka" <i>av Nils Tiberg</i>	7
I språkets spegel <i>av Herbert Lagman</i>	8
Upprop <i>av Svante Jakobsson</i>	8
Hapsal — en gammal skolstad <i>av Johan Kokla</i>	9
Vår tä kendast <i>av Mats Ekman</i>	10
Första dan i Reval 1931 <i>av Allan Ingelson</i>	11
Olle Lindström vice VD <i>av Hugo Mickelin</i>	12
Lyckan <i>av U. V. D.</i>	12
En sommar på Ormsö <i>av U. V. Dahl</i>	13
SOV:s höstsamkväm	14
Storsjongare å hähleleare <i>av Georg Stahl</i>	15
På flykt ifrån sitt hem <i>av J. M. Palmkron/A. Samberg</i>	16
"Nöten" knäckt? <i>av NT</i>	17
Alexander Treiberg 50 år <i>av Alfred Heldring</i>	17
Avlidna	18
Bemärkelsedagar	19

ling utgör därmed ett viktigt, ja, oundgängligt komplement till de nämnda ordböckerna.

När det gäller översättningslånen kan det stundom vara omöjligt att avgöra, om lån föreligger eller om parallella uttryck i de båda språken beror på tillfällig överensstämmelse. I andra fall är den estniska förebilden tydlig. En bedömning kan här göras endast utifrån en djupgående kännedom om det faktiska språkbruket i såväl estlandssvenskan som estniskan mot bakgrund av de sakliga förhållanden i den ursprungliga språkmiljön. Ett "brantot", belagt i nargö-mål i betydelsen 'plötsligt' sammanställs sålunda med det likabetydande estniska "järsku". Men "järsk" betyder 'brant', och förklaringen till att nargömålet kan lägga in betydelsen 'plötsligt' i "brantot" ligger i den betydelseutvidgning, som sker i estniskan i adverbet "järsku". En mängd liknande intressanta iakttagelser skulle kunna citeras.

Lagman reflekterar även över orsakerna till inlån. Som den viktigaste orsaken nämns behovet av benämningar på nya föremål, personer och begrepp — hit hör t. ex. "räntnikk" (arrendator), "valets" (godsförvaltare), "opser" (officer), "kilmet" (sädsmått), "kåfe" (kaffe), "kaso" (vinst, nytta). Som en andra orsak till inlån framhålls önskan att berika språket med emotionella ord. Sådana bli lätt slitna, och ett främmande ord kan här ersätta "förbrukade" inhemska. Det gäller framför allt skällsord och andra nedsättande uttryck. Bland exempel ur avhandlingen kan nämnas "raisk" och "ramp", som i estniskan betyder 'as, åtel' men som i estlandssvenskan används som skällsord till personer. En tredje orsak till ordlån från ett språk till ett annat kan vara att det låntagande språket inte är så differentierat inom ett visst betydelsefält som det långivande. Vid kontakt med det främmande språket märker man, att detta i vissa fall kan uttrycka flera betydelsenyanser, och ord lånas in för att möta ett på detta sätt uppkommet nytt uttrycksbehov.

Synnerligen givande är Herbert Lagmans utredning om lånordens förhållande till det inhemska ordförrådet. Lånorden ses inte som isolerade företeelser utan som integrerade delar av uttrycksresurserna på det lexikaliska fältet. Detta betraktelsesätt är mycket fruktbart. Författaren går igenom några väsentliga betydelseområden och visar, hur de estniska lånorden åstadkommit förskjutningar i de inhemska ordens betydelse och stilläge. Om ett ord lånas in som synonym till ett redan befintligt ord, så sker vanligen en betydelsespecialisering. Som exempel härpå anförs bl. a. "noi"/"klubb" (klubba) och "bening"/"loft" (vind, på boningshus resp. på stall och andra byggnader). I några fall ger Lagman exempel på hela synonymgrupper och utreder varje ords betydelse och stilvärde på ett utomordentligt nyanserat sätt. Man läser med stor behållning om "anlätt — ansift — någo — aoar" och om "härmo — nufas — bläftas — barkas — sokas — stupas — nuskas — hlåas". Orden i den sista synonymgruppen syftar alla på korppslig bestraffning, "vilken måste ha varit rikt nyanserad om man får döma efter den rika terminologin".

Den utförliga behandlingen av ordförrådet motiveras av att det är på detta område som det estniska inflytandet är mest omfattande. Inom ljudläran är på-

verkan inte så stor. Som exempel nämner Lagman frånvaron av motsättning mellan akut och grav accent. I rikssvenska mål hör man på ordmelodin, om t. ex. "anden" är bestämd form av "and" (akut) eller av "ande" (grav). En sådan accentmotsättning förekommer som bekant inte i estlandssvenska mål.

Lagman undersöker så i vad mån estniskt inflytande kan spåras i de estlandssvenska dialekternas ordböjning och ordbildning, och han kommer till resultatet att ordböjningen i dessa inte har påverkats. Däremot har några ordbildningselement inlånats med vissa estniska ord och sedan blivit produktiva i estlandssvenskan. Ett sådant element är "-mode", som i estlandssvenskan har betydelsen 'liknande' o. d.; så betyder "däftas-mode" 'läkaraktig, som har insikter i läkaryrket'. En annan avledningsändelse är "-ste", som används för att bilda adverb med betydelsen av något plötsligt inträdande, t. ex. "knåpste" 'bums' (*å knåpste, sås var han tär*).

Det kanske intressantaste kapitlet i Herbert Lagmans avhandling är det som behandlar syntaxen. Författaren framhåller i olika sammanhang, att det estniska inflytandet var mindre starkt i de centrala dialekterna, då däremot de perifera målen var mera utsatta för estnisk påverkan, delvis som en följd av utbredd tvåspråkighet. Detta är särskilt påfallande i fråga om syntaxen. I nuckö- och ormsömålen är det estniska inflytandet obetydligt, medan t. ex. vippalmålet visar en djupgående estnisk påverkan i syntaktiskt avseende. Sålunda anser Lagman att estniskt mönster ligger bakom en mening som *Kårs kirke e gamla steinkirk* med utelämnad artikel ('en gammal stenkyrka'). Vidare drar han fram en del märkliga prepositionsuttryck i nargö- och vippalmålen, där inflytandet från estnisk kasusböjning är omiskännligt. Exempel: *Åt husi bläi ladist stikko taki på*, dvs. 'på huset lade man spåntak', egentligen 'åt huset...'; och *Till tisker kallast all sām itt gick opa eng-å åkerärva*, dvs. 'Tyskar' — egentligen 'Till tyskar' — 'kallades alla som inte gick på äng- eller åkerarbete'. Flera syntaktiska egenheter i verbbruket har enligt Lagman estniska förebilder, så t. ex. den även i nuckömålet vanliga konstruktionen 'kom ita', dvs. 'kom och ät', egentligen 'kom äta' — alltså med utelämnat infinitivmärke framför infinitiv i final betydelse.

Avslutningsvis konstaterar Lagman, att undersökningen av det estniska inflytandet på de estlandssvenska dialekterna i allt väsentligt bekräftar de resultat, som tidigare interferensforskning nått. "Det är i första hand det lexikaliska fältet, vokabulären, som rönt en djupgående påverkan. Mest resistent har däremot morfologin (böjningssystemet) och ljudläran varit. Däremot har ordbildningen i någon mån påverkats och i ännu högre grad syntaxen." — "Det förefaller, som om nedbrytningen av ett språk börjar just genom inbrytning på det syntaktiska fältet." Om vippalmålet skriver Lagman: "I fråga om ordförråd och uttal var det språk man talade ännu i det stora hela svenskt, medan däremot satsbyggnaden i mycket hög grad estnifierats."

Herbert Lagmans avhandling Svensk-estnisk språkkontakt är den första konsekventa studien över det estniska inflytandet på de estlandssvenska dialekterna. På språkets alla fält har författaren kunnat komplet-

Kustbons läsare tillönskas

EN GOD JUL

och

Ett Lyckosamt Nytt År

RED.

tera tidigare forskningsresultat, på åtskilliga punkter är han pionjär. Särskilt på det syntaktiska fältet har han gjort nya och viktiga rön, som är av betydande intresse inte bara för dialektologin utan också för den internationella interferensforskningen. Om Lagmans avhandling sålunda är den första i sitt slag, så nödgas man också med vemod anta att den med all sannolikhet också är den sista, som har kunnat skrivas med sådana personliga förutsättningar. De svenska dialekterna i Estland är rikligt bevarade i uppteckningar och bandinspelningar — men efter Herbert Lagman torde man inte kunna leta upp en estlandssvensk som så fullständigt som han behärskar både de estlandssvenska dialekterna och estniskan och med dessa kunskaper förenar språkvetenskaplig skolning och djup förtrogenhet med den ursprungliga miljö i alla dess skiftningar, där de estlandssvenska dialekterna en gång var det självklara meddelemedlet. Nästa generations forskare kommer att kunna studera de svenska folkmålen i Estland endast i historiskt perspektiv. De kommer att vara tacksamma mot författaren av Svensk-estnisk språkkontakt för att han lagt huvudvikten vid "att presentera ett så fylligt faktiskt material som möjligt".

I Kustbon nr 2 1958 anmäldes Edvin Lagmans avhandling om nuckömalets nominala ordbildning. Anmälnaren, professor Per Wieselgren, anknöt avslutningsvis till sin egen Estlandstid: "Författaren var jämte sin tyvärr för svensk forskning förlorade mycket begåvade bror en gång min lärjunge i svenska språket och litteraturen vid Dorpats universitet." Att Edvin Lagmans bror Herbert slutligen — mer än 20 år efter den stora överflyttningen — kunde förenas med de sina i Sverige är ett under. Att efter så långa och svåra lidanden som dem Herbert Lagman har måst utstå, genomföra en omfattande vetenskaplig undersökning och med okuvlig energi utarbeta en avhandling av sådan halt som Svensk-estnisk språkkontakt — det är en bragd.

Förhandsmeddelande

Föreningen SVENSKA ODLINGENS VÄNNER håller årsmöte lördagen den 8 april 1972 med början kl. 18.00 å Drottningholmsvägen 7 (vid Fridhemsplan), Stockholm.

Utöver de stadgeenliga förhandlingarna kommer Lars Lindström att visa bilder och berätta om sina resor i Europa.

Styrelsen för S.O.V.

Betlehemsundret

Låt oss nu gå till Betlehem och se det som har skett, och som Herren har kungjort för oss. Luk. 2:15.

Den som någon gång i sitt liv haft förmånen att få se "herdarnas äng" utanför Betlehem och födelsekyrkan — den femskeppiga basilikan — i samma stad, läser säkert julevangeliet med större verklighet och inlevelse. När man läser orden: "Låt oss gå till Betlehem", får de en annan klang. Händelserna får mera liv. Man ser det hela på ett annat sätt.

Man kan undra vad herdarna tänkte på under vägen in till Betlehem, sedan de hört änglasången: "Ära vare Gud i höjden, och frid på jorden bland människorna, till vilka han har behag." Luk. 2:14. Personligen tror jag att situationen blev dem övermäktig. Kanhända drömde de att få se ett rum i konungslig prakt, med messiansk gloria kring den bebådade Frälsaren. I verkligheten blev det ej så. Vad fick de se? — Två unga av samhället utstötta människor med ett nyfött barn. "För dem fanns ej rum i härbärgen."

Ännu i dag är kristendomen för många en krisföreteelse av samma art. Man väntar sig att kristendomen skulle äga mera glans och makt än vad den har. Ett barn, fött i en krubba, en man som lidit hån och förakt under sin korta vandring på jorden och sedan dött en neslig korsdöd på Golgata är ingen idol för nutidsmänniskan. Människosläktet, som i alla tider älskat det storslagna och pampiga, finner så lite behag i betlehemskrubbans födelse-scen och stallets enkelhet. Dock föddes han till världens Frälsare.

"I dag har en frälsare blivit född åt eder i Davids stad, och han är Messias, Herren." (v. 11 i samma kap.) Det ligger en dynamisk makt i ängelns ord. Enligt både hebreiska och grekiska tolkningar betyda dessa ord: "Herrens smorde — Jesus Kristus — världens Frälsare." Visst ligger det mycket ousägligt, gigantiskt i dessa ord, men däri ligger också det personliga budskapet — till var-och-en. Kristendomen i funktion måste bli personlig. Det gäller oss alla — dig och mig.

Kanske med rätta har julen blivit vår största högtid. I många fall traditionens makt. Jul med klappar, julotta och många annandagsfester och kalas. Men julen är mer än klappar och fester. Julbudskapet är ett evangelium — ett glatt budskap till oss alla personligen.

Julevangeliet är minst av allt tomt och fattigt. Det är något stort och sublimt, något oändligt. Jesus har kommit som världens Frälsare — din och min Frälsare. "Och du skall giva honom namnet Jesus, ty han skall frälsa sitt folk från deras synder." Matt. 1:21. Det är därför vi varje jul bör tillropa varann: "Kom, låt oss gå till Betlehem."

Lars Lindström

Norrby Påls, Ormsö.

Foto G. Jacobsson 1922. Nord. museet.

Mats Ekman

Galfälkes bruker å troar

Tå ja än lihlan påjke var,
levd fälke niamod.
Ja so huss mor, ja so huss far;
ja heřđ huss storfar gjořđ.

A'vånte var en deran ti;
allt skulld få våra stillt.
Gärm hånlean dänn å ras å skri
skulld jölfråjde bli spiltt.

Får måresroan än var fram,
skulld jölbasta rai ruk.
Bli seint mä aildas, he var skam,
får he var allstäl bruk.

Jöllaudan fikst e basta gås,
såss än man mot skri "aj!"
He är en da, tå allman hlås.
Tå hlosts än skinka svaj.

Jöllaudan båkast tu hlas bre.
Fråm sörtbre gjořđ en galt,
som vintořđ vaftast ute se,
man jöle lo opa salt.

Tå våre kriana hlåf'st ut,
to'st galt'n fram ör se;
dail'st ut åt kudo, ox å stut.
Jölbre gav kria fre.

Får finstorņa satt'st koilde luk,
än ramt ånt skulld skoa in.
He var allstäl eitt gmořđ bruk;
som ja har e mitt minn'.

Tu ljus e ringa litost bränn;
tåm skulld bränn nåte ut.
Om noař hlokna — var får en
he åre läva slut.

Me boss å halm å tåtalhaj
man had ain tole tro:
Kast opp — om mike hengjand blåj,
blåj somařđ skerđe go.

Fråm porkspitor små kårşer gjořđst,
som spån'st e klugga in.
Gärm kårşe sast än "läitt" ånt tořđt
krup ute huser in.

Eitt språkast jölkoilde ånn om;
ån 'e kåst åt basta feřđt.
Tå undebiggjare tit kom,
fast tå ånt sonst å heřđt.

Han värålaiken som jöle var,
såss skulld hail vintořđ bli.
He språka färe me min far,
he minns ja hail min ti.

Som fårstdaen blijor januar,
såss trod tå lån's å stad's,
som anandaen februar,
som tredaen blijor mats.

Blest neårşnåte hånle vär,
som skåka ute sko'n,
kam somařđ mike fruft å bår;
å he gjořđ fråjd åt bon.

*

Ain gamļa migg demd ånn ain jutt,
som mä no går ře tarv:
"Om noen dampar, ska dö sputt,
tå kan he ånt te darv.

He känns no mä, hems tong är lai.
He kan ja färe de lär:
— Allt, som en sior, brukarṅ sai
än 'e är bädra än 'e är.

Ja had en somar tu frisk svin,
å allt var väl e la.
Ga Tätsa sa: "Tin svin, tåm skin",
tå hån var hit än da.

Nö bärja galt'n råhhl å ras,
stälft itamålde om.
— Tö troor visst, än ja gär spas?
Naj, änt är ja så dom!

A huss he sja mä gilta gick?
— Hån börja ita muld.
Änt ara rå än ta å stick,
fär dom had tappa huld.

Ain gång bäitt ja e gjarḁa stomm.
Ga Liisu gick färbi.
Nö to 'a tel te stå damp om
min får — å ska dö si!

Mång tackar fingo såran mun,
tår kund änt ita hai.
Å rombon bait ga Jockos hunn,
å han gick ättorṣt dai.

Ja had go kudor. Målḁ å smer,
än he sto opp e tak,
räft haim te bruk å bårṣt te fer,
å allt had goan smak.

Tått tatorṣkålṅge kam en da
å beittst eitt kårṣter grådd,
var ja, "ga domma", sta å sa:
"Ja har änt inga grådd."

Nö gick 'a ut å nuna småt:
"Tö ska få angorḁe;
fråm målḁ å grådd tö får änt bråt,
mair än dö gav åt me."

Å nöh! Allt dråmbat ska dö si,
hå'la he nö skulld bli å!
Ga Brika bärja sålv se di,
änt drupan kund ja få.

Ga stjanas jöre sullna opp.
Hån spjanast än 'e stank.
Te sta gå när 'a var änt hopp,
te målḁ 'a inga tank.

T'rar kudona gov no sin dail,
som dor had bruka målḁ,
man målḁ fick än fåtean fail:
bli ai hlepāt jus' som sjålḁ.

Ja gick nö te en klokan man,
som gutt mot träll visst bot.
Han gav åt me ain djävölstann.
He var ain toḁe rot.

Nils Tiberḁ

"Nöt att knäcka"

Av en språksäker och gammalkunnig *holmbo* bekräftades nyligen en äldre upppteckning: 'dagen efter nyår' (Rickul: *neårs a' nan-daen* "nyårs annandagen") kallades på Odensholm för *vå'fål-daen* (uttal med vanlig sammansättningsaccent).

Hur skulle nu detta uttryck tolkas?

Någon sammanblandning med *vå'fål-daen* "vårfrudagen", 'våffeldagen' — alltså den största av gamla tidens talrika *Maria*-dagar — kunde det inte vara fråga om. Dels var det ju inte alls ngn *Maria*-dag: andra januari har aldrig varit helgad åt jungfru *Maria*. Dels lägger ljudskicket absolut hinder i vägen. Här står "tunt" *l*-ljud, inte det från de flesta svenska mål välkända "tjocka *L*". — Uttalet på *Holmen* med -år beror på att holmbosvenskan har *å*-ljud, där Nuckö-Rickul har slutet *o*: *Odh ja si'tår* gentemot *NhRk ja si'tor* 'jag sitter', *fētår* gentemot *fētor* 'fötter' etc. Och slutgiltigt avgörande: den första vokalen är *ä* (*vå'fål-*), inte *å*. — På den dagen fick man inte göra större arbete: kvinnorna fick bara sitta och pyssla med lagning, stoppning o likn (inte spinna förstås), och männen fick inte binda nät — sådana skulle gå förlorade vid fiske första vårdag. — Någon folklig förklaring gick inte att få hos sagesmannen; det var "ett namn", det hette så helt enkelt.

Liksom i förra numret spar jag ett tolkningsförsök till en undångömd *nurk* längre fram i dagens nummer av *Kustbon*. — Med den rundade apostrofen (') efter tryckstark vokal betecknar jag som vanligt att vokalen är kort liksom den omedelbart följande konsonanten (Dagö Rågö *li'kēL*, NuOö *li'kol* "lyckel", nyckel) — eventuellt två följande korta konsonanter (*li'klar* "lycklar").

Och så: en god jul och ett gott nytt år — "bättre som det gamla" — önskas alla Dialektarkivets välviliga och skickliga hjälpare vid insamlingen av folkspråk, materiell folklivsskildring och andra folkminnen.

Eder
NT

Fårṣt broa 'en rote te små grin,
lad fem kon salt änn tel.
Såss lad'n halpatne e vin
å halpatne e el.

Tå Stjana sitt had drucke ör,
såss ladst 'a gista ner.
Hån fick nöh åtor båtörṣt jör.
gav målḁ som fårr, å smer.

Fär Brika to 'e änt hålldor mot
så vålde långan ti.
— All sotar håva sina bot.
Hån lit snarṣt å te di.

(En av de otryckta dikter, som Mats Ekman 1931 överlämnade till Georg Stahl i Höbring.)

I SPRÅKETS SPEGEL

Under denna rubrik, som är hämtad ur Axel Lindqvists för språkmän välbekanta bok, kommer vi i fortsättningen att publicera kortare notiser av språkligt innehåll, främst ordstudier från de estlandssvenska dialekterna. Inledningsvis skall vi emellertid resonera litet mera allmänt om frågor som berör språket och då kanske vi till att börja med kan ställa frågan

Vad är språket?

Denna fråga kan vid ett första påseende synas omotiverad och onödig. Alla vet vi ju vad språket är. Ja, vet vi det? Vi har visserligen alla växt upp med språket, varför vi kommit att betrakta det som något naturligt och självklart som t. ex. intagning av föda eller förrättning av våra övriga dagliga sysslor. Blott undantagsvis har vi väl någon gång snuddat vid frågan hur och varifrån vi fått denna underbara gåva att genom tal kunna meddela oss med varandra, att delge varandra våra tankar, känslor osv. Språket är en gåva som vi fått redan i och med att vi blivit födda hit till denna jord. Detta är inte att fatta så, att själva språket skulle vara medfött. Medfödd är emellertid *förmågan* att lära sig språket, att lära sig tala. Vilket språk vi sedan lär oss beror helt och hållet på den språkmiljö, vari vi växer upp. Svårigheten att lära sig det ena eller andra språket, förefaller inte att variera i någon nämnvärd grad. Ett svenskfött barn kan exempelvis lära sig kinesiska lika lätt som svenska om det växer upp i en kinesisk språkmiljö.

De första stapplande försöken att genom språket meddela sig med sin omgivning gör barnet vid ca ett års ålder och redan två eller tre år senare är det i stånd att tala flytande och på ett så gott som felfritt språk. Det har sagts, att inläringen av modersmålet är den största bragd, som människan utfört under hela sitt liv. Vi vet också, att vi delvis mister denna förmåga till språkinläring, detta alltmera ju äldre vi blir. Det finns ju människor, som talar sitt modersmål helt obehindrat och flytande men som aldrig lär sig att uttrycka sig på ett främmande språk, även om de i årtal bott i en främmande språkmiljö. Men även de, som har lättare att lära sig främmande språk, lyckas dock blott i undantagsfall tillägna sig ett annat språk i samma utsträckning som de behärskar modersmålet. Inläringen av ett främmande språk sker alltid i större eller mindre utsträckning via modersmålet och under jämförelser med de begreppsinnehåll vi förvärvat genom detta.

Ja, vad är då språket och hur fungerar det? Delvis har vi redan besvarat denna fråga ovan. Språket är nämligen ett kommunikationsmedel, ett slags kodsystem, varmed medlemmarna i ett visst språksamhälle kan meddela sig med varandra. Språket förutsätter sålunda en gemenskap, ett samhälle. En människa kan inte ha ett språk. Språket har därför också kallats en *social institution*.

Språkets uppgift är alltså att vara meddelelsemedel. Frågan om dess uppbyggnad och funktion är mera komplicerad. I skolan har vi lärt oss att språkets minsta enheter, vi kan kalla dem dess byggstenar, är

språkljuden, som i sig själva saknar betydelse och som är till antalet begränsade. De vanligare av oss kända språken har mellan 20 och 40 typer av språkljud. Det märkliga är emellertid, att vi med tillhjälp av dessa, i sig själva betydelselösa och till antalet begränsade språkljud, kan bilda ett nästan obegränsat antal betydelsebärande enheter, ord, som *symboler* för den verklighet som omger oss. Varje ord refererar ju till något utanför oss själva befintligt, något föremål eller begrepp. Vi får härvidlag komma ihåg, att orden inte är något slags etiketter, som vi blott har att fästa vid något som redan tidigare finns i verkligheten. Det är tvärtom så, att vi just genom de innehåll, som orden innesluter i sig, avgränsar vissa delar av den verklighet som omger oss. Detta ser vi lätt om vi jämför ord ur olika språk eller t. o. m. ur olika dialekter med varandra. Vi finner då, att samma eller motsvarande ord nästan aldrig har riktigt samma betydelse. Vi säger då att begreppen i olika språk eller dialekter inte täcker varandra. Inte sällan kan denna bristande överensstämmelse mellan begrepp i olika språk få nog så allvarliga följder om de gör sig gällande i viktigare sammanhang, t. ex. i mellanstatliga förhållanden.

Ett ords begreppsinnehåll kan förändras med tiden eller förskjutas i den ena eller andra riktningen, beroende antingen på förändrade yttre omständigheter eller genom inflytande från ett främmande språk. Vi kan också överta helt nya ord med åtföljande nya begreppsinnehåll från ett främmande språk. Vi talar då om *lånord* eller, om ordet inte hunnit införliva sig tillräckligt i det egna språket, om *främmande ord*. De estlandssvenska målen kan ju alla uppvisa talrika exempel på såväl lånord som främmande ord. I fortsättningen skall vi försöka komma med en del konkreta exempel på ord och deras betydelser samt deras betydelseväxlingar. Detta i en mera begriplig och lättillgänglig form än denna för en icke språkligt skolad läsare kanske något svårsmälta inledning.

Herbert Lagman

Upprop

Under 1800-talets första tredjedel förekom ofta, att estlandssvenskar "rymde" till Sverige. Orsakerna till rymningen var säkerligen flera. Såsom ättling till en "rymmare" från Borrbys Siffers Hannasa på Ormsö (min farfarsfar kommen till Stockholm 1818) har jag länge intresserat mig för denna emigration och nu, under ledning av professor Mats Rehnberg vid Ethnologiska institutet vid Stockholms Universitet, påbörjat en undersökning rörande "rymda" eller eljest hitflyttade baltsvenskar och deras öden i Sverige under 1800-talets första hälft.

Det skulle vara för min forskning mycket värdefullt, om de estlandssvenskar som nås av detta upprop och som känner till någon tradition rörande "rymmare" och rymningsorsaker, ville meddela detta till mig och helst i brevet berätta om traditioner eller med några rader be mig ta kontakt för samtal.

Svante Jakobsson

Min adress är: Almgården, Sjövik
140 40 Ösmo

Juhan Kokla

Hapsal — en gammal skolstad

Anförande vid hembygdsdagen 15 augusti 1971

När vi i dag firar 40-årsminnet av det estlandssvenska gymnasiets tillblivelse, kan det vara på sin plats att ta en blick på den miljö, där denna skola föddes. Till denna miljö hörde det estniska gymnasiet i Hapsal, som gav tak över huvudet även åt svenskarna och vars rektor, en av de få svensktalande esterna, Anton Üksti, samtidigt var rektor för den svenska skolan. Estniska och svenska elever gick i god sämja i samma skola, fastän talande under lektionerna olika språk. Detta var resultatet av det självständiga Estlands framsynta minoritetspolitik, som gav möjlighet till kulturautonomi och möjlighet till egna skolor åt landets minoritetsgrupper. Denna framsynthet kommer i en särskild dager just nu, många decennier efteråt, när esterna här i Sverige har kommit i en liknande situation och kämpar för kulturautonomi och egna skolor. Esterna har blivit en minoritet — rollerna är ombytta. Det innebär att förståelsen för minoriteternas situation har ökat, och bilden har blivit klar även för dem som då hade en suddig föreställning om vad saken gällde. Därför har jag i dag det angenäma nöjet att å den estniska minoritetens vägnar hälsa alla estlandssvenskar, i synnerhet dock förutvarande elever i svenska gymnasiet i Hapsal och likaså de estlandssvenskar som var mina skolkamrater i det estniska gymnasiet före den svenska skolans tillkomst. Jag kan försäkra att då jag i början av trettioalet tog studentexamen, hade jag inte kunnat föreställa mig att det skulle komma en dag, då även jag var svensktalande liksom många av mina dåvarande estlandssvenska skolkamrater.

Men låtom oss kasta en blick i historien över skolväsendet i Hapsal, vilket är mycket äldre än det estniska gymnasiet, Läänemaa Ühisgümnaasium.

Hapsals skolhistoria börjar med årtalet 1280, då en domskola grundades i Hapsals biskopsslott med latin som lärospråk. Utom latin lästes i denna skola religionskunskap, musik och matematik. Namnet på Hapsals domskola återfinnes i gamla urkunder ända fram till 1522, då det nämnes att Wieck-Ösels biskop Johannes Kyvel har stiftat en stipendiefond för att sända två elever till prästutbildning i Tyskland.

Så kom reformationen, och eftersom befolkningen hade blivit luthersk, startades 1554 en evangelisk stadsskola för Hapsals pojkar och flickor. (Domskolan hade varit reserverad enbart för pojkar.) Man kan alltså tala om den första samskolan i Hapsal, där man som läroämnen hade religionskunskap, latin, historia, geografi och matematik. Skolan låg i den byggnad i hörnet av Kooli- och Vee-gatorna, som under självständighetstiden ägdes av familjen Spuhl. Gatunamnet "Kooli tänav", Skolgatan, härstammar alltså från denna gamla evangeliska samskola.

Krig och pest drabbade Estland, och de flesta skolor lades ner. En skola fortsatte dock ihärdigt, och denna var stadsskolan i Hapsal. År 1581 förenades Hapsal med Nord-Estland under svenskt välde. Skolans läge förbättrades genom att de svenska kungarna var bildningsvänliga; man kan här nämna Johan III och Gustav II Adolf, som underströk behovet av en skola i Hapsal. Så blev svensktiden en blomstringstid för denna. Hapsal och dess slott tillhörde då grevefamiljen De la Gardie. Till Hapsal kom elever från hela landet, och skolan gav behörighet till studier vid universitetet, dvs. den var gymnasial i nutida mening.

1710—1717 var det dåliga tider för Hapsal-skolan. Nordiska krigets härjningar hade hårt drabbat såväl elev- som lärarkåren och undervisningen upphörde nästan. Men Hapsal repade sig, och 1739 byggde man t. o. m. ett nytt skolhus på gamla Kooli tänav. På samma ställe byggdes senare, år 1853, en flickskola — sedermera stadens folkskola under självständighetstidens första år.

Stadsskolans siste rektor var Johannes Govinius, som under 40 år ledde skolan (1790—1830); enligt urkunderna var han en from, lärd och mycket framgångsrik pedagog. Om dåvarande lönerna berättar hans årsarvode — 57 rubel och 14 kopek. Låglöne-representant även efter dåtidens förhållanden och penningvärde.

Som sagt blev stadsskolan ändrad till flickskola (1814), medan gossarna fick gå i den 1804 grundade s. k. kreisskolan och den 1814 öppnade elementarskolan.

År 1800 fanns det i Hapsal allt som allt bara 50 skolelever, och stadens invånarantal steg inte över 1.000.

1803 införde tsar Alexander I för hela kejsardömet ett enhetsskolsystem, vilket bestod av grundskola, kreisskola och gymnasium. Hapsal tilldelades inte något gymnasium — på grund av stadens ringa storlek passade här en 2-årig kreisskola. Fastän esterna hade blivit den största folkgruppen i städerna, styrdes dessa av balttyskarna, och följaktligen var även skolorna tyskstyrda — med tydlig tendens att via tyskspråkig undervisning förtyska estniska elever. Böndernas lättare bördor under andra hälften av 1800-talet gjorde det möjligt för unga bondsöner att komma till stadsskolorna, och de estniska elevernas antal i skolorna ökade raskt. Så småningom kom russifieringen och vid sidan av tyskan ökade ryska språkets timtal, medan estniskan inte tillhörde schemat.

Hapsals kreisskola arbetade i huset Kalda-gatan 6, samma hus som sedermera hyste det estniska gymnasiet en del år och därefter blev rektorsbostad. Under kreisskolans verksamhetstid blev där 783 elever utexa-

minerade, bl. a. den sedermera berömde språkmannen Johann Ferdinand Wiedeman, som utgav den första stora estniska ordboken, vidare tonsättaren Rudolf Tobias, folkloristen Mattias Johan Eisen och andra. Bland lärarna fanns en man, som har en särskild betydelse för estlandssvenskarna — "Eibofolkets" författare Carl Russwurm. Russwurm var till börden rikstysk.

Under de två sista decennierna av 1800-talet var undervisningsspråket i Hapsal ryska — det var russifieringens tid. Man började starta nya ryskspråkiga stadsskolor vid sidan av kreisskolorna, och även Hapsal fick en sådan år 1888. Det var en 3-årig läroanstalt och motsvarade gymnasiet tre första klasser. 1917 evakuerades stadsskolan med sitt arkiv till Ryssland. Det kan nämnas, att vid stadsskolan hade t. o. m. 1906 även utbildats lärare genom pedagogiska snabbkurser.

1817—18 hade Hapsal endast en 3-årig högre privatskola under ledning av en man med det svenskt klingande namnet K. Matson. 1918 — den 1 september — startade tyska ockupationsmakten ett 4-årigt gymnasium — Mittelschule für Knaben, och den 19 december kunde äntligen esterna själva ta hand om undervisningen i gymnasiet. Då startade officiellt i Estniska republikens regi gossläroverket Haapsalu poeplast gümnaasium. Rektor för denna skola blev Anton Üksti. Den av ockupationsmakten grundade Höhere Mädchenschule fortsatte därjämte sin verksamhet som flickgymnasium under ledning av fröken A. Vellman. 1919 sammanslogs de båda skolorna under namnet Läänemaa Ühisgümnaasium — Wieksamgymnasium — med Anton Üksti som ledare. Med hela Läänemaa som bakgrund var skolans livskraft säkrad. — Det kan nämnas att tanken på ett sådant estniskt gymnasium hade framsprungit vid ett möte sommaren 1918 — mitt under tyska ockupationen — där förutom A. Üksti och andra skolmän och borgarrepresentanter även deltog Jaan Poska, som senare blev vår förste utrikesminister och som undertecknade fredstraktaten i Tartu.

Estniska gymnasiet hade över 200 elever, och gamla kreisskolans hus på Kaldagatan 6 blev för trångt. Så fick man inhysa delar av skolan i de gamla skolhusen på Kooli tänav 6 och Vee tänav 5. I förteckningen över lärare finner man följande namn: E. Espenberg-Kingo, Aurelie Grünberg, E. Keller, Cyrillus Kreek, A. Kurs, Madis Küla, E. Martinson, K. Matson, Harald Petzold, Karl Reikman, Friedrich Tombo och V. Tomson.

Estniska gymnasiet var 5-årigt. Snart var elevantalet över 300, vilket innebar att man fick öppna parallellklasser. Senare hade man en real- och en latinlinje samt två progymnasiala klasser, som motsvarade grundskolans två sista klasser.

Gymnasiet blev statligt i augusti 1923. Ytterligare ett hus togs i anspråk vid Wiedemangatan 31, i hörnet av Sauegatan. Ett nytt, ståligt skolhus blev verklighet 1927, som kunde hysa alla elever. I detta hus verkade sedan även det svenska gymnasiet. Som jag nämnde hade många estlandssvenskar tidigare gått i den estniska skolan.

Estniska gymnasiet hade blivit till välsignelse för hela Läänemaa, såväl för esterna som för svenskarna.

Ätsve Mats

Vår tä kendast

Tä som hlänk langsmä vār strendor.
ära mästand vār ai bendor.
Äittlor e änn, som kallas "hose".
Tä ära visst en hailan dāse.

Noan känn ve, änn ute vār biar,
som e utheta frām māng siar.
Tä ära allor māng hlas män,
å noan frām dā vill ja nām.

Allor känn ve Uint å Karla.
Uint vait goa bot mot sarla.
Karla går milla bia å hlepar;
han seļ kļer, å han seļ knepar.

Allman kändor Andersson.
Han är änt mair iga bān.
Älas är'n kļokor som en präst,
man åt mārre kallaŗ'ņ häst.

Allman kändor Gineman,
håtes migg åt håtes man.
Han är man te läsa å be,
tā en komor ut å himlaŗ se.

Ät som 'en jamt vill ita gutt,
så komor'ņ hit tā bre är blutt.
Tā dor är kakobre opa borde,
tā färklarar'ņ färe oss orde.

En är änn, som ve koma e hoare;
en som lävor tār bak e Soare.
Han som jamt står å kampar e smia,
å som går all hoissast lia.

Till denna dikt har Georg Stahl gett följande kommentarer:

Mats Ekman skall ha diktat denna skämtvisa 1909 "mä drucket hu", som han själv uppgav.

Uint — fältskär Unt i Hapsal, som folk ofta auskulterade, eftersom han var billigare än vanliga läkare.

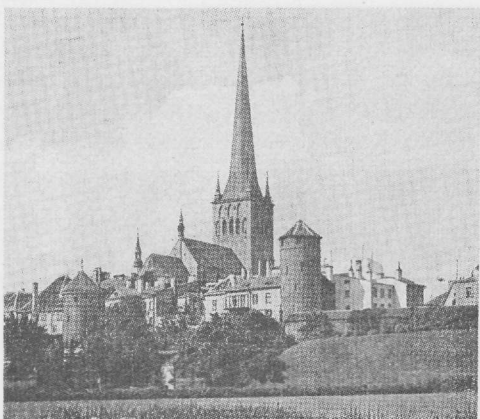
Karla var en "borstrys", Zahar Solovjoff, som esterna hade döpt om till estniskt namn.

Josef Hjalmar Andersson var en gammal predikant från Sverige, som 1908 stiftade friförsamlingen i Roslep.

Gineman var en Klottorp-bo, som drev ett litet möbelsnickeri i Reval. Under jul- och nyårstiden, då han gav ledigt åt sina gesäller, brukade han komma ut från staden för att predika i svenskbygderna. Detta hade folkhumorn i Rickul tolkat så, att han passade på att komma, då folk hade lite bättre mat på bordet.

Sista strofen handlar om en berömd liesmed i Neve.

Dess tillkomst betydde en höjning av kulturnivån i landskapet och en vänskap för livet mellan många estniska och estlandssvenska kamrater.

Allan Ingelson

Första dan i Reval 1931

En artikel om färden över Östersjön var införd i Kustbon juni 1971.

Så närmade sig "Kalevipoeg" sakta men säkert det fria Estlands huvudstad Reval. Den var huvudstad sen 1918 och hade 1931 över 133.500 invånare.

Redan till havs såg man stans siluett dyka upp ur havet. Olaikyrkans spetsiga torn pekade som en apostel mot skyn och den bastanta, tornprydda stadsmuren såg imponerande ut. Uppe på Domberget dominerade borgen med det höga, smala "Långe Herman"-tornet, där nationssymbolen smälldes i vinden. Reval är en blåsig stad.

"Kalevipoeg" lade till vid kajen, och några skäggiga, sjaskiga kuskar med sina magra hästar och ryska bogträn betraktades oss landgångsfolk vänligt nyfiket.

— Ska det bli jobb? undrade de.

Det blev jobb.

Utmärkt lunch, för två kronor

Med en gammal sliten enspännare masade sig vårt ök genom den medeltida stan till hotell Goldener Löwe, som enligt uppgift skulle vara ett bra ställe både med mat, dryck och husrum. Sjön suger som bekant, och det dröjde inte länge förrän ett härligt smörgåsbord lockade. På bordet stod bl. a. en flaska med ett strå i. Det var estnisk vodka. Lagom spritstark — 38 procent? — för att man skulle våga sig på mer än en. Det hela kostade två kronor, ackurat lika mycket som en fin, utländsk cigarr. Allt utländskt var nämligen dyrt: franska äpplen, tycka cigarrer, svensk punsch etc.

Så tog vi oss en ordentlig promenad i den gamla Hansastan. Det som först slog oss var att kvinnorna arbetade som gatuarbetare, stensatte, sopade, spolade och höll rent.

Priserna i butiksfönstren var betydligt lägre än i Sverige. Den då tolvåriga självständiga republiken Estland var ett billigt land.

Andersson kunde lite engelska

En affärsman hette enligt butiksskylten Andersson, och vi tittade in för att få en pratstund i den lilla butiken. Men mister Andersson kunde inte ett ord svenska, men väl några engelska ord. Han hade varit sjöman en gång i tiden, då stugan där hemma blev för trång. Nu sålde han med framgång gryn, mjöl, sirap, fotogen och andra nyttigheter. — Ett besök på ett konditori blev en besvikelse. "Bullen" var en pirog med fisk!

Det var ovanligt mycket gröngrå soldater på stan, och vi frågade dem om "livet i kasern". Först var de mycket skygga och tog svensken för en ryss.

"En est tiger."

När soldaterna via vårt svenska pass fått klart för sig att vi var "rikssvenskar", blev de ytterst artiga och talade om "die goldene Schwedenzeit (1561—1721), som tog slut genom freden i Nystad.

Schwarzhaupterhaus med Mauritius' huvud på portalskölden.

Rådhuset i Reval.

Det fanns ett tjugotal kyrkor av vilka några var rysk-ortodoxa. Den svenska kyrkan, som var ganska oansenlig exteriört sett, stammade från tidigt 1200-tal.

En av de vackraste byggnaderna i stan var Schwarzhäupterhaus med fin renässansfasad. Den uppfördes av ordföranden i stenhuggarskrået A. Passer. Skyddspatron blev moren Mauritius, vars svarta huvud pryder vapnet över portalen. Brödraskapet bestod huvudsakligen av köpmän, som sammanslöt sig till en halv-militär organisation.

— Orden utgjordes ursprungligen av ogifta män som var anställda hos Hansaförbundets köpmän, be-

Hittillsvarande direktörsassistenten i BPA (Byggproduktion AB)

OLLE LINDSTRÖM

har utnämnts till vice verkställande direktör i Svenska Riksbyggen.

Olle — (Sten Olof) — Lindström är född på Ormsö, Rälby den 12 december 1926. Han kom till Sverige den 7/6 1943, fortsatte sina i Hapsal avbrutna gymnasiestudier och utexaminerades år 1947 vid Viggbyholmsskolans latinlinje. Därefter följde akademiska studier.

I slutet av 40-talet var Olle Lindström styrelsemedlem i vår förening och under år 1949 var han Kustbons redaktionssekreterare.

Vi gratulerar!

Hugo Mickelin

rättar vår ciceron. Men efter hand vidgades ordens numerär till att omfatta även gifta borgare i Reval och Estland i övrigt. Under 1500-talet infördes militära övningar, och orden deltog i striderna mot rysarna. Deras uniformer, kaskar med yviga hästsvansar, pikar, svärd, kanoner och trummor finns alltjämt bevarade i brödraskapets pampiga museisal.

Röda bussar färgklickar

Små röda bussar ilade omkring på de smala gatorna. De var härliga färgklickar i de gula och grå gatupartierna, som påminde om Gamla stan i Stockholm. Här vandrade ester — cirka 100.000 —, tyskar — cirka 7.000 —, ryssar, judar, letter och svenskar . . .

Runt ett bord, på vilket tsar Peters halvmeterhöga dryckesbägare tronar, står fjorton stolar med de kröntas namn på stolsryggarna. Paläet inrymmer i övrigt en förnämlig festsal med smakfull inredning, sammanträdes- och styrelserum, arkiv m. m. I ett av rummen hänger porträtten av tio svenska regenter — från Gustav Vasa till Karl XII —, ryska och tyska furstar, ordensmästare och berömda bröder.

Kommer man ensam, kan man få äta middag i brödernas charmanta matsal. Men damer äger *inte* tillträde, ”moderna tider” till trots. Sånt är livet i Reval 1931!

Gustaf V i Schwarzhäupterhaus

Schwarzhäupterhaus gästades 1928 av kung Gustaf V, och en oljemålning av majestätet prydde gillesalens ena vägg.

Ett besök gjordes hos baron Carl Otto Anders Koskull, som var svensk konsul sen 1930. Han gav många goda råd och fakta till den nyfikne journalisten.

Besöket hos Koskull var inte för ro skull.

Lyckan

Vad är lycka?

Att ha allting nog
av denna världens goda,
ha allting i överflöd?

Då andra lider nöd,
så många, många saknar bröd,
i denna värld av mycken nöd
var finns en utväg där?

Vi sattes till världen
och fick tistel och törne
i vår livsåker, som vi
har att utrota var dag.

Det växer, i form
av motgångar och nederlag,
av svårigheter och slag
och av mången storm.

U. V. D.

En sommar på Ormsö

Foto G. Jacobsson 1922. Nord. museet.

För mig var Ormsö en vilö under sommarmånader, och jag har de bästa minnen därifrån. Allt vad jag behövde för min korta semester månad, det fann jag där i rikligt mått. Jag tyckte om att ligga på den vita sandbotten i havet, där vattennivån var låg och vattnet var varmt; där låg jag i timmar i solvarmt vatten på magen och trivdes; det var min sommarvila. Lika skönt var det på stranden under enbuskarna. Jag var brun som en mulatt, då jag återvände till staden och mitt vardagsliv började på nytt; då var jag så väl rustad med nya krafter. — Alla dagar var inte sol dagar, och då gick vi i skogarna. Sommarskogen är så underbar och särskilt för den, som inte får se den på ett helt år igen. Så var där en sevärdhet: rävfarmen, som vi kunde gå och ta en titt på. Allt detta var roligt. Jag glömmar inte dessa vackra dagar.

Allt detta blev möjligt genom att vi där hade en fru med sitt sommarpensionat. Jag har beundrat henne, som bar allas våra bördor och alltid var vänlig mot alla; aldrig visade hon sig trött. Hur kunde hon gå i land med allt detta, och vad fick hon av allt för sig själv? Mest var det ju slit och släp. Men vi sommar gäster hade roligt och soligt och lekte om kvällarna runt omkring huset många lekar, som vi hittade på.

Nu måste jag tala om en högsommardag i juli månad.

Det ringde en dag i telefonen, en lördag eftermiddag: det var en som hade hamnat på Magnushof men inte trivdes där utan bad att få komma över till oss, till fru Lindkvist. Hon kunde inte komma ifrån sitt arbete och hade ingen att skicka dit för att hämta henne, och arbetshästen hade kommit hem och var trött. Då kom hon till mig och bad att jag skulle hjälpa henne, jag skulle få åka hästvagn. Jag sade inte nej, fast jag aldrig hade gjort det förut, och vägen

dit hade jag någon gång sett långtifrån. Det såg lockande ut för mig som en nyhet, och jag åkte ut.

Till sällskap hade jag fått en eller två flickor och en liten pojke. Han var besvärlig, för han ville ha tömmarna men jag hade ansvaret för oss alla. Det var hela vägen lite bråk om vem som skulle ha tömmarna, men vi kom fram till målet trots allt och allt gick bra.

När jag åkte in på gården — det var en ljus, solig julidag, jag hade en lätt, ljus sommarklänning och bara armar — när vi åkte in på gården till Magnushof och hela vårt sällskap var glada allihop, då tyckte hon som skulle komma med oss att så ville hon ha det.

Nu fick vi en till och hästen var trött och långsam. Det gjorde ingenting, för vi hade ingen brådska och nu var vi ju på hemväg igen. Men så mötte vi ett höllas och vägen var smal. Då var jag rädd att välta hela lasset; det såg lite farligt ut att hålla balansen på ena sidan av vägkanten. Men det gick bra det med, vi kom förbi varann och fortsatte vår väg. Men innan vi kom hem hade vi uppförsbacke, och nu strejkade hästen och stannade på vägen och ville inte dra upp oss alla. Vad hade jag annat att göra än att tvinga på? Jag var obarmhärtig och drog i tömmarna och upp kom hela lasset, och så kom vi lyckligt hem, den stackars trötta hästen och vi alla.

Jag skulle ha gått med en hink vatten och tackat hästen och klappat den, och en halv brödlev var den väl värd att få efter denna vår resa, men det har jag inte gjort, tyvärr!

Detta var och det förblev min enda självständiga hästfärd, men jag har goda sommarminnen kvar av den.

U. V. Dahl

Låt oss vara vänner!

Foto Ragnar Treiberg.

SOV:s höstsamkväm

lördagen den 13 november hölls som vanligt i Margaretaskolans lokaler. Folket hade kommit i god tid, och alla fick plats vid borden.

Hugo Mickelin hälsade välkommen och talade helt överraskande om att det var sista gången som vi fick träffas i den vackra salen, som vi kunnat nyttja i 25 år för våra sammankomster; Margaretaskolan skall nämligen sluta med sin verksamhet. I sitt anförande visade han tillbaka på estlandssvenskarnas långa historia och på tidernas förändring; vi är i dag en av de sista organisationerna i detta land som ännu har en svag anknytning till Gustav Adolfsdagen.

Om livet i en byskola för närmare hundra år sedan berättade Viktor Aman — sådant detta liv framträder i bevarade skolrådsprotokoll.

Korkisbon Lembit Pella framförde hälsningar från estniska organisationer i Sverige.

Mellan anförandena spelade unga Viveca Mickelin piano.

Kvällens huvudpunkt (vid sidan av kaffet, förstås) var Ragnar Treibergs bildsvit från svenskbygden. Då man såg hans sammanställning av bilder, blev man överraskad av att så mycket i alla fall finns bevarat

Storsjongare å hähleleare

Tå Hubring - Jåksfägga påskmåren sjongd så gällt, än ongsskoļa fall ner å porkhållan å lo så hähle åt 'e, än porkknin fall ner å ongshone.

Ain lihla jutt opa Rikol-Fravelsmål.

Rikolvelse had fårr e tien vare utsporđor som all nittast sjongare ute all estlånssvånke. Toletmod demd dä no sålvor; tä som vor fämtesäxte år äldre än ja var, å som ja fårst minns tel, tä ja var o bärja gå e skoļa änn. Å ja komor e hoare håla dä språka, tä ja satt mä mun lausor åt litst opa, tä dä vārana sott ver täro-

Örat till höger är styrelsens.

av livet i bygderna och att så mycket fortfarande går att få tag på, om det finns driftiga samlare, såsom i Rickul. Ragnar väddjade till alla att låta honom (eller någon medlem av bygderådet) fotografera av bilder, kartor, dokument och skrivelser. (Originalen får man naturligtvis tillbaka.) Låt oss bevara minnet av en gammal livsform, som nu är borta — nu när även i Sverige det mångtusenåriga bondesamhället går mot sin upplösning.

Det sjöngs allsång, det berättades historier och språkades tillsammans. Och bilder från våra sammankomster fanns att bese och beställa.

Går det ihop?

köla å hlo ive eitt å ana ringenom knäckaild'n, som bränd nåt å da för hårkranke å migges skulde.

Tär ver täroköļa herđ ja mä hisa jutta, som no tä som läs 'a kuna tro, än noan kåvisan skålm ska håva hop 'a flia; man som allman, som had give gaum opa allt, som had sked e bien sa, än e skulld våra rifet sanna jutt.

He mot nö no våra te vitand; håtes vels männe villd damp se sålvor å gära narr å tjar-velse.

He var no visst he, som var butne tel 'e, tä tä gal språka, än tä rikolvelse, som jölmåren had sute neaför fargången ute kärkja, had bärja sjong: "Var hälsad sköna morgonstund" så mike som dä had hårka, som täras vis var, sja had båra nokaboā å låndboā, som had sute oaför fargången, mä stor auar skoa åtor ive härđana opa dä. Rikolvelse had millat trod, än dä skulld finn haļšknokana ör le'en fär täras hähle sjong skulde.

Ga Kästars-Kristian — "Ges fräjde själe", sa tä gal tä dä språka om tä de — had ain gång soa: "Om nöh hiss sa rikovels gläpste ära så emļendor som dä sålvor damp se, vait ja no änt håvis e rifet är, båra go män te bruk munna å kåplās mot ära dä, å vålde go skåjgārärer ära dä mä; å sjongmåler håva dä som ing stål arstäl ute värđe. Å tām go sjongmålena få dä tä dä ära småor å gå vall mä gaitre ute stor skoen.

Man tä-tä dä nö tär ver täroköļa hlo ive färretiens sjongare, såss sa dä än 'e just tärpa änt had vare allor, som had så gäll måler som dä somļor had have.

He had eisket soast än Hubring Jåksfägga reint skulld ha vare storsjongarer, man tä dä ver täroköļa dumošta ive' e, var dor än frām tärobrännare, som sa än 'e änt skulld våra sant.

"Läte me nöh språk håvis' e var", sa' en.

"Joks han gal had have tri miggas. Fårst miggas sån Mats å ara miggas sine Kristian å Andorš had allor vare vålde gällmålator, man tre miggas sine Joan å Adam had bo'or vare maira ga råskator å haisor.

Färemiggarnas sine had tikoļ bruka gära skåj å härmas baket Joans sjong, å he had'n änt vare rät najdor mä.

Tå nö Joan än påskmåre had sitt, än tjaror all trior hade tae salmbekre ör bokskåpe å sattst ner ringenom borde å råd tel te bäre sjong, såss had'n bunde snerer baket ongsskoļa å porkknin å lad ongsskoļa opp opa porkhållan å porkknin opa ongshone. Sålvor had'n sattst ner opa säingfåle inaför dånna å börja lias opa tjarors sjong.

Tä had sja nö allfårst bärja sjong salmen "Nu kommen är vår påskafröjd", å he had vare toļe limning, som vålde gutt had passa te säte all kraftre tel, å skri så mike som dö hårka, tä man sjongd'a. Nö had dä änt have via än halv fårst värš'n utsjongdor fårr - får Joan had dræ ute snärenan, å ongsskoļa had fulle såss än he had klättra ner å hållan åt gålve.

"Ska änt ringa gära å'e hældor?" had Joan soa; å nö had tjaror allor spånt så hähle tel te le, än porkknin had fulle ner å ongshone, än he had baldra mot flisa.

Låingre är änt hisa jutta, som tärobrännare demd ver täroköļa, å he är visst mä fär he, än'a är så stakat, som ja ute säxtefām årš ti ha kome choare'a.

Georg Stahl

Högdalen den 31 oktober 1971

På flykt ifrån sitt hem

— den första tiden i Sverige

Julie Marie Palmkron, Kårkes — född Hamm i Keibo by i Vippal, berättar. — Nedtecknat och översatt från estniskan av A. Samberg efter bandupptagning i Lomma 18.10.69.

”Livet var där redan så svårt, och vi fick så mycket lida av ryssarna och allt ifrån dem, och när vi då skildes från hemmet, fick jag inte någon tår i ögat, när jag lämnade mitt hem, därför att jag kände glädje över, att vi slapp ifrån denna pina och att vi icke blev skickade till Sibirien. — Jaha, jag kände saknad efter djuren, men efter något annat kände jag ingen saknad. — Den ja (som övertog gården), han var ifrån Kloostri.

Vi kom ut ifrån Norga-stranden, (Nurka-stranden), där dagöborna brukade fiska, ja, därifrån kom vi. Vi var rätt många där, när vi kom. Många grät, men i mitt öga kom ingen tår, därför att jag gladde mig, att vårt liv var räddat att vi slapp ifrån resan till Sibirien. — Ja, vi tog hemifrån med nog saker men fick ingenting med, de blev där på Rågö brygga, på bryggan blev de kvar. Nog kändes saknaden, nog kändes saknaden! Med två tomma händer måste vi lämna hemlandet och det vi hade ägt. Alla våra ägodelar blev kvar åt främmande.

När vi sen kom hit, hade vi en så stor sorg. Först så var vi i lägret. Där hade vi bekymmer nog och nog. När vi sen kom ut ifrån lägret, kom vi till en herrgård i Småland. Det var en baron, ja, och då gick vi dit. Men där var det mycket, mycket svårt att vara, då han var en dålig, snål man. Bostaden var också dålig. Där var ett stort bageri, och där uppe var ett litet hus, där vi fick bo. Men vinden blåste igenom, och det var kallt där. — Ja, vi var där på vintern. Då flyttade vi till en annan bostad i ett annat hus. Det var ju en herrgård, och där fanns det statarbostäder många. Vi flyttade då ifrån den förra bostaden till ett annat hus. Det var något bättre. Den bostaden var icke så dålig. — Men det var svårt, vi grät med tomma magar. Vi hade inget att äta. Så hade jag min make, och vår måg var också där. De båda arbetade där på godset. Det lilla som vi hade till mat — jag och min dotter — sparade vi då ännu åt dem, så att de skulle orka arbeta, och vi två var sen som ett intet och det ringaste, så att vi bara fick något, som höll andan uppe.

Mannen skriver i ett brev vid ett annat tillfälle: ”Först blei ja till stalldräng åt baron H opa D gård ite Småland.

Ja hav sjex ärvashästar, sjex travmärrar å ein

trav ballhäst måta, vattna, borst å kera ut dingja. Baron rida opa ballhästns riggen åt skoa kois drängja gjord ärva opa åkern å enge. —”

Då var där arbetare på godset; en var rättare och den andre var ladugårdskarl. Vi fick kaffekuponger också; vi själva använde det där kaffet inte så mycket, men för svenskarna var den efterlängtden där kaffesaken. De frågade av oss dessa kaffekuponger, och denna rättare han hämtade oss en kanin, som han själv slaktade, och ladugårdskarlen han hämtade fläsk mot dessa kaffekuponger, och så fick vi åter lite, att vi fick något att äta. — Men så blev min make så klen av att det ej fanns mat, så han blev riktigt sjuk då och somnade liksom in; han kunde icke mera, orkade inte mera gå till arbetet. Vår måg var ung man, han orkade ändå vara i arbete. — Ja, vi var ändå kvar där. Vart skulle vi gå, främmande människor, vi slapp ingenstans? — Jag vet nog vad han fick (i avlöning), han fick 33 öre i timmen.

Jag blev ålagd att baka bröd till affären. Jag bakade då bröd där — sådana där limpor på plåtar — 2, 4, 6 limpor kom på en plåt. — Ja, jaha, det fanns där en stor elektrisk ugn, och där bakade jag då bröd, men i min egen mun vågade jag inte stoppa en enda munsbit, vågade inte ta en enda munsbit. Ja, ja, baronen gick och såg hela tiden efter när jag knådade degen, när jag satte i ugnen och när jag tog brödet ut ur ugnen. Allting fick jag väga: mjölet vägde jag som jag bakade av, och degen vägde jag. — Inte fick jag något betalt. Och varför? Han räknade så stor hyra. Hyran skulle betalas. Makens lön var så liten, 33 öre i timmen, och vi måste ha matpengar till oss alla. All mat måste vi köpa för det, så att vi inte hade. Så fattigt var livet där.

Vi bodde i samma bostad tillsammans med mågen. Men mågen och dottern de gick därifrån. De hade ett litet barn också då; den gossen föddes där. De kunde inte mera vara där. Den baronen var en mycket dålig, mycket dålig man. Och han tvang då henne — lilla barnet fanns — tvang då henne också till arbete. Och mig tvingade han också, att jag alltid bara skulle göra arbete åt honom. Och ingenting fick jag för det. Svårt var detta liv nog. Men när vi sen kom därifrån — denna vår kom vi därifrån just före pingsten, mågen och dottern hade flyttat förut, och

då gick vi också till dem — men då släppte baronen bönerna loss — bara: Gå inte och gå inte härifrån! Vi har arbete tillräckligt; stanna kvar och stanna kvar, gå inte! — Jag, det var på våren, satte potatis på åkern. Jag hade lärt mig i mitt eget hem att arbeta raskt och snabbt. Han gick och såg efter jämnt och red och såg hur arbetare förhöll sig, och han såg då, att jag satte potatis. Jag satte alltid så, som jag hade blivit van att sätta potatis hemma i Estland, och då kom han och hade mycken glädje över det, att jag var en så flitig potatissättare, att han tidigare alls icke hade sett en sådan. Ja, men att betala lön det ville han inte, ja, ville inte betala lön. Jag var där och bakade bröd åt honom, och allt i huset höll jag snyggt och rent och i ordning. När han sen kom: "Så fint, så fint", sade han. Efteråt kom han och ville återtinga till arbete, men jag kunde inte mera stanna där utan lön, jag orkade inte mera, jag hade ingen mat heller, jag gick inte dit. Då kom han på nytt och bjöd, bara "kom dit å kom dit och arbeta". Vad skulle jag göra. Jag sade: "Jag kommer gärna, bara jag får lön för arbetet. Med tom mage orkar jag inte göra något arbete." Jaha, men då kom han inte mera för att bjuda till arbete, inte kom han mera, inte.

Senare var jag där inne och tittade i bageriet. Då bakade de där själva; han hade sina två döttrar, och så var hustrun också där. Bevars, inte kunde de baka, och inte kunde de göra deg; små formar hade de, och den hade jäst över åt sidorna, och bröden var spruckna och söndriga. Jag hade bakat så vackra, vackra limpor. — De (svenskarna själva) stannade inte där i arbete. Han betalade ingen lön till någon. De ville inte stanna där, ingen ville stanna där. Han var en så dålig man.

"Nöten" knäckt?

Med *vå'fol-däen* har *vä'fål-däen* alltså ingenting att göra.

Det första NT sedan kom att tänka på, var ordet Rk *väf-fäle* "väv-fjälén", vävstolens sittbräde (SRg *vëffla*). Men att den tolkningen var osannolik kunde jag genast säga mig: vid den tiden på året är vävstolen (*stälлена*) inte inne i "stugan", dvs. det gemensamma arbets-, mat- och sovrummet av ålder. — Sammanställning med 'ved' syntes helt omöjlig: dels fick männen inte syssla med att skaffa ved; dels är ordet oundgängligen t v å-stavigt såsom första led: *ve'a-*. — Ordet *vär-* 'väder, oväder' lät heller inte tala med sig; ett *-rf-* skulle väl eljes till nöds ha kunnat bli "nedslitet" till *-ff-*. — Nå, ordleden *-fål-?* Kan verbet *hålld* 'hålla' dölja sig här? Men hvad skulle då ett **väff-* betyda, om *f-* inte hör till ett *-fål-?* Alltså 'fälla' då? eller substantivet 'fäll'? Båda hör hemma NuOö DGsv (däremot Runö *foald*, RgVp *fäld*).

Här ingriper en gotländska som deltagar i det estlsv dagliga arbetet: hemma på Endregårda på Gotland var man just under vardagarna mellan jul, nyår och trettondag sysselsatt med att få ifrån sig arbetet med att fälla och märka lakan, handdukar o dyl från senaste vårvinterns vävning. Alltså: "väv-fälla-dag".

Ja, hvad säger *miggana* själva liksom *konu-folk* från andra orter?

NT

Sjökapten Alexander Treiberg

50 år

I centrum av Rikull kommun ligger byn Ölbäck med kommunalhuset i söder och Rosleps kapell i norr.

Det var byn där det alltid var liv och rörelse, och händelserikast var det kring "Kappolkroen", eftersom det sedan länge funnits lanthandel där, först i privat — och de sista åren i Kooperativa handelsföreningens ägo.

En av de stora händelserna där på Kappolkrogården inträffade den 31 december 1921. Då föddes där ett välskapt gossebarn och han kallades vid namn Alexander.

Alexander växte till i ålder och visdom och vid 7 års ålder började han sin skolgång. Först 3 år i Bergsby sedan 2½ år i Roslep. Han slutade 6-e läsåret i Rikull skola och från hösten 1935 till våren 1938 läste han vid Svenska Gymnasiet i Hapsal.

Efter slutad skolgång fick han anställning i bussbolaget som höll förbindelse mellan Rikull och Reval.

1941 började han som kontorist på kommunalkontoret. Det var här som jag närmare lärde känna honom som vän och arbetskamrat. Jag beundrade alltid hans koncentrationsförmåga och noggrannhet i arbetet och dessa egenskaper har han fortfarande kvar.

I april 1943 kom han tillsammans med några kamrater till Sverige. Här blev han anställd vid Kommittén för estlandssvenskarna.

I början av april 1944 kom han tillbaka till Rikull med båt och tog med sig anhöriga, släkt och vänner, dit även jag med familj hörde.

Efter återkomsten till Sverige var han en tid på sjön, läste vid navigationsskolan och 1948 avlade han sjökaptensexamen. Han seglade som sjöbefäl 1948—1952, men tog sig tid och gifte sig hösten 1949 med världens gulligaste flicka (enligt hans och många andras tycke).

Åren 1954—55 var han bosatt i Göteborg, men återvände till Stockholm, var verksam både på sjön och i land, bl. a. i AB Svenska Trähus och LM Ericsson, och sedan 15.5.1963 är han anställd hos O.K. (Oljekonsumenterna). Sedan årsmötet 1969 är han styrelseledamot i SOV.

Vi i SOV:s styrelse och många i "Kustbons" läsekrets önskar honom all lycka och framgång i fortsättningen.

Alfred Heldring

Min älskade Make
Far och Morfar

Anders Rönnkvist

* 3/2 1902
† 23/10 1971

har lämnat oss i stor
sorg och saknad.

Katarina
Maud och Edward
Glenn
Syskon, släkt och vänner

Jorden är ej det land
där vi skall bo.
Ljuvlig en annan strand
vinkar till ro.

Vår kära Mor
och Farmor

Maria Moll

född Ahlström
* 10/9 1886
† 2/9 1971

Djupt sörjd och saknad av oss,
broder, övrig släkt och vänner.

BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

Tyst kom döden
nu hon sover
efter livets kamp
och strid.
Plågor borta, allt är över
Mamma har gått till evig frid.

Min älskade Maka
våra kära Mor
Farmor
och Gammelfarmor

Katarina Friberg

född Landman
* 10 Oktober 1891
† 30 Oktober 1971

har i dag stilla insomnat efter
en lång tids sjukdom.
Djupt sörjd och saknad av oss,
övrig släkt och vänner.

JOHAN
ANDERS
INGRID
Lennart och Marita
Johan och Lena

Solen har dalat och dagen är slut,
stilla är klappande hjärtat.
Ljuvt är att vila från lidandet ut,
somna från allt som har smärtat.

Min älskade Make
vår käre Far
Morfar och Farfar

Hugo Freiman

* 30/12 1906
† 11/11 1971

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad.

Irene
Fridolf och Siv
Meinhard
Maj och Valdemar
Olof och Agneta
Helmi och Holger
Barnbarnen
övrig släkt och vänner

Vänligt över jorden glänser
Strålen av ett himmelskt hopp,
Stilla inom tidens gränser
Evighetens sol går opp,
Ack, så stilla, att mitt öga
Hennes sken fördraga må
Och Guds dolda råd förstå.

Min älskade Make
vår käre Far
och Farfar

Gustaf Engbush

* 9/6 1897

har lämnat oss i dag.
I ljusst och tacksamt minne
bevarad av oss, syster,
övrig släkt och vänner.

Solna den 29 Sept. 1971

ELISABET
SVEN och BARBRO
Mats, Madelene

Lycklig Far som nu fått flytta
Till en skön och bättre värld
Där han nöjd och fri får vara
Ej av sjukdom tärd.
Men ett tomrum det dock bliver
Efter älskad Far så kär
Som ej fyllas kan i livet
Då han gången från oss är.

Vår kära Mor

Kristina Glad

* 12 Maj 1889

har i dag stilla insomnat.
Stockholm 19 Sept. 1971

MARIA och HARRY
KATARINA och HANS
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner
Filadelfiaförsamlingen

Tacksam och nöjd
har Du levat Din tid,
Vila i frid.

Min älskade make,
vår kära svärfar och farfar

Erik Kaljurand

Född på Rågö, Estland, den 15/3
1892 har i dag lugnt och stilla
insomnat. Sörjd och saknad av oss,
övrig släkt och vänner.

Norr-Håknäs, Vätö, den
30/6 1971

OLGA
Kira och barnbarnen

Skönt att vila när krafterna
domnat,
Trött efer världens oro och strid,
Skönt i den eviga vilan få somna.
Vi önska Dig alla: vila i frid!

Vår älskade
min Far
vår Broder

Oskar Hamberg

* 15 Juli 1912

har i dag insomnat.
I tacksamt minne bevarad
av oss, övrig släkt och vänner.

Stockholm 24 Okt. 1971

CHRISTINA
Syskonen

Nu Din strid Du kämpat ut
Och Ditt lidande är slut.
Du gått ifrån oss har
men minnena stå kvar.

Jordfästningen ägde rum Freda-
gen den 5 November kl. 14.00 i
Skogskapellet, Skogskyrkogården.

Nargö.

Foto Mattsson.

Isak Melders

har avlidit i Boge i en ålder av 74 år.

Han var född på Runö den 4 okt. 1897.

På hemön var han jordbrukare, fiskare och även länsman. I augusti 1944 kom han som flykting till Sverige och bosatte sig på Gotland, där han i flera år arbetade vid cementfabriken i Slite och skaffade sig en gård vid Tjelders i Boge.

Hans Spårell (Kivaremees), född den 24 dec. 1907 på Ormsö, avled den 17 okt. 1971 i Stockholm.

August Söderström, född den 23 aug. 1883 på Rågöarna, avled 1970 i Simrishamn.

Änkefru Katarina Vesterblom, född Moll den 22 okt. 1872 på Ormsö, avled den 8 okt. 1971 i Stockholm.

Anton Viberg, född den 18 dec. 1901 i Rickul, avled den 18 juni 1971 i Reval.

Kristoffer Åkerman, född den 14 maj 1896 i Rickul, avled den 23 febr. 1970 i Stabekk, Norge.

Johan Ömblus, född den 2 jan. 1891 i Tarvastu Estland, avled den 17 sept. 1971 i Stockholm.

DÖDA

Änkefru Elvine Berg, född Aavik den 16 dec. 1886 i Spanko, Ryssland, har avlidit i Johannesburg, Afrika.

Änkefru Hermine Sofia Holm, född Markus den 25 jan. 1890 på Nargö, avled den 26 okt. 1971 i Stockholm.

Alfred Laning, född den 3 okt. 1915 på Nuckö, avled den 1 sept. 1971 i Stockholm.

Fru Helene Luther, född Mattson den 12 dec. 1881 på Nargö, avled den 3 nov. 1971.

René Markus, född den 25 mars 1932 i Reval, avled i okt. 1971.

Isak Melders, född den 5 okt. 1897 på Runö, avled i nov. 1971 på Gotland.

Änkefru Maria Nyman, född Österdal den 3 april 1884 på Rågöarna, avled hösten 1970 i Söderåkra.

Valter Paemurd, född den 3 dec. 1911 på Nargö, har avlidit.

Änkefru Rosalie Lovisa Schönberg, född Anker den 7 mars 1892, har avlidit i Stockholm.

Lars Sjöström, född den 18 maj 1888 på Ormsö, avled den 5 sept. 1971 i Stockholm.

Bemärkelsedagar

95 år

Mats Heideman, född den 24 febr. 1877, Rickul

Eva Grönström, född Blomberg den 19 mars 1877, Nuckö

90 år

Gertrud Ahlkvist, född Blomkvist den 5 febr. 1882, Ormsö

85 år

Johannes Granberg, född den 19 febr. 1887, Nuckö

Kristina Vestersten, född den 21 febr. 1887, Nuckö

Maria Brunberg, född Klippberg den 27 febr. 1887, Rickul

Anna Bäck, född den 24 mars 1887, Ormsö

Elisabeth Palmkron, född Sjöström den 26 mars 1887, Vippal

80 år

Alexander Kopparberg, född den 1 jan. 1892, Rickul

Lars Rönnberg, född den 4 jan. 1892, Ormsö

Leontine Ribon, född Pihl den 6 jan. 1892, Nuckö

Utgivarkorsband

Gertrud Pikner, född Dahl den 8 jan. 1892, Ormsö
Olga Vesterby, född Treiberg den 19 jan. 1892, Rickul
Maria Rönnkvist, född Sandell den 25 jan. 1892, Ormsö
Vera Palmkron, född Tannebaum den 29 jan. 1892, Vippal
Pauline Berkman, född Brun den 9 febr. 1892, Nuckö
Johan Dreijer, född den 9 febr. 1892, Runö
Johan Bäckman, född den 11 febr. 1892, Ormsö
Maria Nee, född Gäddman den 13 febr. 1892, Ormsö
Maria Nyman, född Ekenäs den 15 febr. 1892, Rågöarna
Johan Lindblom, född den 21 febr. 1892, Ormsö
Anders Salin, född den 22 febr. 1892, Ormsö
Maria Stromback, född Sedman den 23 febr. 1892, Nuckö
Johan Strandberg, född den 12 mars 1892, Runö
Riho Joanurm, född den 13 mars 1892, Kolga
Maria Söderlund, född den 20 mars 1892, Ormsö

75 år

Maria Blees, född Vibusk den 2 jan. 1897, Nuckö
Birgitta Öman, född Stenholm den 4 jan. 1897, Ormsö
Hans Gärdström, född den 13 jan. 1897, Ormsö
Dagmar Marie Anette von Pressentin, född Reinwaldt den
19 jan. 1897, Reval
Eduard Mathiesen, född den 20 jan. 1897, Nuckö
Lars Alros, född den 25 jan. 1897, Ormsö
Maria Friberg, född Berggren den 25 jan. 1897, Ormsö
Maria Heyman, född Grönlund den 25 jan. 1897, Rågöarna
Pauline Jakobsson, född den 4 febr. 1897, Rickul
Anette Pauline Juuse, född Kantas den 9 febr. 1897, Reval
Maria Heldring, född den 26 febr. 1897, Rickul
Alexander Voldemar Grave, född den 2 mars 1897, Reval
Anton Grenfeldt, född den 6 mars 1897, Rickul
Maria Melin, född Jons den 6 mars 1897, Runö
Mina Mickelin, född Lindros den 12 mars 1897, Ormsö
Olga Vesterholm, född Öström den 12 mars 1897, Rågöarna
Lena Lepalaane, född Glaas den 13 mars 1897, Vippal
Maria Alberg, född Beckman den 29 mars 1897, Ormsö

70 år

Albert Norrman, född den 2 jan. 1902, Korkis
Anders Thomsson, född den 3 jan. 1902, Ormsö
Alexander Viberg, född den 5 jan. 1902, Rickul
Maria Olep, född den 12 jan. 1902, Vippal
Elfride Ihrman, född den 31 jan. 1902, Reval
Maria Thomsson, född Timmerman den 5 febr. 1902, Ormsö
Magdalena Österlin, född den 9 febr. 1902, Rågöarna
Anton Grönlund, född den 16 febr. 1902, Rågöarna
Eskil Johannes Rosen, född den 18 febr. 1902, Nargö
Thomas Söderman, född den 27 febr. 1902, Vippal
Johannes Luks, född den 16 mars 1902, Rickul
Herman Hallman, född den 18 mars 1902, Rickul
Hilda Helene Skönberg, född Viksten den 21 mars 1902,
Nuckö
Elisabeth Vinter, född Klaman den 26 mars 1902, Vippal
Katarina Nordsten, född Åkerros den 27 mars 1902, Ormsö
Alexander Thomsson, född den 27 mars 1902, Nuckö

60 år

Marta Natalie Hallberg, född Stromback den 1 jan. 1912,
Nuckö

Ester Erlanda Freiberg, född Preiholm den 11 jan. 1912,
Nargö
Anders Hamberg, född den 12 jan. 1917, Ormsö
Cara Maria von Zur-Mühlen, född den 21 jan. 1912, Hapsal
Marie Allmäe, född Mikli den 6 febr. 1912, Oru
Emil Rosen, född den 9 febr. 1912, Nargö
Katarina Wahlberg, född Salin den 18 febr. 1912, Ormsö
Alfred Stahl, född den 19 febr. 1912, Rickul
Voldemar Vesterby, född den 19 febr. 1912, Rickul
Edvard Ahlberg, född den 20 febr. 1912, Rickul
Hilda Heldring, född Luks den 21 febr. 1912, Rickul
Fridolf Kärras, född den 3 mars 1912, Nuckö
Aline Okerblad, född Dyrberg den 3 mars 1912, Rickul
Hermine Wallimaa, född Pella den 7 mars 1912, Korkis
Oskar Ahlberg, född den 12 mars 1912, Rickul
Elisabeth Adelman, född Heldring den 17 mars 1912, Rickul
Johannes Koinberg, född den 20 mars 1912, Nuckö
Amanda Faltis, född den 22 mars 1912, Nuckö
Katarina Pettersson, född Liljebäck den 26 mars 1912, Ormsö

50 år

Agneta Gunnarsson, född Städ den 5 jan. 1922, Ormsö
Leida Lindström, född den 6 jan. 1922, Nuckö
Hugo Herbert Ekman, född den 9 jan. 1922, Rickul
Paul Berkman, född den 13 jan. 1922, Nuckö
Johannes Sjöman, född den 17 jan. 1922, Ormsö
Agneta Erita, född Gäddman den 22 jan. 1922, Ormsö
Edvin Borrman, född den 23 jan. 1922, Rickul
Ivar Björkqvist, född den 24 jan. 1922, Rickul
Fridolf Brandt, född den 25 jan. 1922, Nuckö
Helmi Anette Matson, född den 25 jan. 1922, Nargö
Katarina Holm, född Öman den 27 jan. 1922, Ormsö
Hilda Brandt, född den 31 jan. 1922, Nuckö
Edita Maria Koinberg, född den 31 jan. 1922, Rickul
Arnold Erdman, född den 6 febr. 1922, Korkis
Johan Vesterström, född den 7 febr. 1922, Ormsö
Emil Grenfeldt, född den 11 febr. 1922, Rickul
Emma Stahl, född Grönberg den 13 febr. 1922, Kors
Mary Elvine Nordman, född Svärd den 15 febr. 1922, Ormsö
Ivar Söderholm, född den 17 febr. 1922, Nuckö
Emilie Irene Borrman, född Hallman den 18 febr. 1922, Ric-
kul
Edvin Elfengren, född den 23 febr. 1922, Rågöarna
Endel Paemaa, född den 26 febr. 1922, Reval
Adolf Mickelin, född den 27 febr. 1922, Ormsö
Anders Andersin, född den 3 mars 1922, Ormsö
Airi Mirjam Glöckner, född Hällström den 3 mars 1922, Hel-
singfors
Elmar Soogna, född den 6 mars 1922, Korkis
Edvin Nyblom, född den 7 mars 1922, Ormsö
Maria Appelblom, född den 8 mars 1922, Ormsö
Maria Dahl, född Grundsten den 8 mars 1922, Ormsö
Edvin Söderholm, född den 13 mars 1922, Nuckö
Ester Söderholm, född den 13 mars 1922, Nuckö
Maria Laderman, född Björkman den 15 mars 1922, Ormsö
Katarina Fäldt, född Grönman den 24 mars 1922, Ormsö
Ingvald Dyrberg, född den 25 mars 1922, Rickul